

Böjt 4. vasárnapja (Laetare)

► Gal 4,21–31

A szolgaság és a szabadság fiai

A vasárnap jellege

A vasárnap jellegét tekintve Laetare vasárnapja húsvét előkészítő időszakának része, amely a megtérés és a gyógyulás időszaka. Mivel a vasárnapok mindig örömnapiak, Laetare vasárnap is ennek jegyében telik, nevét Ézs 66,10-ből kapta: „Örüljetelek (...) szívből örüljetelek!”

Amit a textusról tudni kell

Az igeszakasz gondolatmenetét sokan tartják a Galata levél legnehezebben értelmezhető szakaszának, Pál apostol teológiai érvelése csúcspontjának, mivel az Ószövetség ismeretét feltételezi és a zsidó rabbi iskolák érvelési stílusában íródott. Pál az argumentum ad hominem elvét használva

érvel, tipologikus-allegorikus módon használja az ószövetségi szöveget.

Sokak szerint Pál legkorábbi levele a Galata levél, Kr. u. 48–49 körül íródott első missziói útja során a piszidiai Antiókhia, Ikónium, Lisztra és Derbé városainak lakóihoz (vö. ApCsel 13–14).

A levél megírásának oka, hogy hamis tanítók zavarták meg az újonnan alapított gyülekezeteket, és támadták Pál tanítását, miszerint nem kegyelemből, hit által van üdvösségünk; szerintük a Krisztusba vetett hit nem elegendő az üdvösséghez. Azt vallották, hogy a hívőknek körül kell metélkedniük, és meg kell tartaniuk a mózesi törvényeket is (vö. ApCsel 15,1.5). Kétségbe vonták Pál tekintélyét is, aki felismerve a kettős veszélyt, igyekezett apostolságát és tanításának érvényességét igazolni. Ennek okáért járta körbe a törvény és az evangélium kapcsola-

tát, és érvelt elsősorban a vallásosan törvényeskedő embereknek.

A levél megírásának célja tanbeli eligazítás és pásztori beavatkozás egy válsághelyzetbe jutott gyülekezeti közösség életébe. Azt a tényt, hogy a galáciai keresztények Krisztus evangéliuma mellett ragaszkodtak a körülmetéléshez mint a hit bizonyosságához, Pál az evangélium eltorzításának látta, nem pedig kiegészítő cselekedetnek.

Homiletikai szempontból a szakasz különösen alkalmas arra, hogy a mai keresztény ember hitbeli alapállását vizsgálja. A modern vallásosság egyik nagy kísértése, hogy a hitet erkölcsi teljesítménnyé vagy kulturális identitássá alakítja. Pál azonban arra emlékeztet, hogy a keresztény élet forrása az ajándék, nem pedig a megfelelés.

Az igeszakasz végső üzenete evangéliumi. Pál nem elítélni akar, hanem felszabadítani. Ez az üzenet különösen bátorító lehet a „meddőnek” érzett egyház és lelkész számára: Isten ígérete nem az emberi siker feltételeihez kötött. Az egyház akkor él, ha Izsák örökségéből táplálkozik. A szakasz fontos eleme az üldözés motívuma. Izmael gúnyolja Izsákot, ami megfelel annak a tapasztalatnak, hogy a kegyelemből élő közösség gyakran ellenállásba ütközik a törvényeskedő vallásosság részéről, a szabadság provokáló tud lenni. A csúcspont a radikális felszólítás: „űzd ki a szolgát és a fiát”. Ez nem személyek elutasítására, hanem egy lelki rendszer felszámolására vonatkozik a törvényeskedés és a szabadosság elkerülése érdekében.

A perikópa megértése

Az igeszakasz néhány kifejezése figyelmet igényel. A törvény (nomosz) uralma alatt (Gal 4,21) kifejezés használatakor Pál a mózesi törvényre, tanításra gondol (Tóra), melynek sokan az érvénye alatt élnek, ragaszkodva minden törvényhez kapcsolódó szokás(jog)hoz és hagyományhoz.

A rabszolganőtől test (szarx) szerint (Gal 4,23) megszületett ember a földi természet jellemvonásait viseli magán. A rabszolganő (paidiské) életvitele szolgai, hiszen szolgaságban él, míg a szabad asszony (eleüthera) szabadságban él. Pál a bűn rabságát és a keresztény szabadságban és dicsőségben való életet állítja szembe (Gal 4,23), mely azonban elhatárolódik a szabadosságtól. Ez az Isten gyermekeinek dicsőséges szabadsága.

Az ígéret (epaggelia) általi (Gal 4,23) születés ellenben magában hordozza Isten áldását. A Lélek (pneuma) által (Gal 4,29) született gyermekekre érvényes ez, aki az Úr Lelke által születik meg.

Ennek fényében vizsgáljuk a három részből álló igeszakaszt: 1. a történeti helyzet bemutatása; 2. értelmezés; 3. alkalmazás a keresztényekre.

Az első részben megismerjük a történeti helyzetet (Gal 4,22–23). A zsidó nép Ábrahám leszármazottjának tartotta magát, visszavonhatatlanul bebiztosítva. Pál apostol ezzel ellentétben Jézus és Keresztelő János nyomán (vö. Mt 3,9; Jn 8,31–34) kifejti nekik, hogy Ábrahám utódai nem testi, hanem lelki utódok (vö. Róm 4,16), akik Krisztushoz tartoznak. Pál Ábrahám két fiában, Izmaelben és Izsákban látja ennek megismerését. Izsák szabadnak született Isten ígérete által a nagyon idős Sárától, szabad anyától. Izmael szolgának született Hágártól, a szolga anyától, vagyis test szerint és emberi megoldás kezdeményezéséből. Mindkét fiú örökölte anyja státuszát. Sára meddősége emberileg érthető módon vezetett Hágárhoz mint alternatívához, azonban az emberi megoldás nem azonos Isten ígéretének beteljesedésével. A két testvér eltérő lét- és hitformát jelenít meg, ami Pál értelmezésében teológiai jelentőségű: a „test szerint” élő ember az önigazolás szolgai logikájában marad, míg az ígéretből élő az isteni kegyelemre hagyatkozik, ezért szabad.

A második részben (Gal 4,24–27) bővebben kifejti az apostol az allegóriát. Az asszonyok két szövetséget jelképeznek. A szövetség olyan ünnepélyes megállapodás Isten és ember között, amely által az ember Isten népévé lesz. Az Ószövetség-

ben Isten Mózes által kötötte meg a szövetséget, amely a mózesi törvényen alapult az ember felelőssége mellett. Az Újszövetségben Krisztus vére pecsételte meg a szövetséget, és Isten vállalta a felelősséget. Az igeszakaszban szereplő két Jeruzsálem Isten népét jelképezi, ahogyan a magyar népet jelképezhetné Budapest vagy a japán népet Tokió. Hágár története a törvényhez és a Sínai-hegyhez kapcsolódik, melynek földrajzi elhelyezkedése a pusztában szimbolikus értelmet nyer a törvény nevelő szerepére utalva. Sára az új szövetséget és fia az új, mennyei Jeruzsálemet jelképezi, vagyis a keresztény egyházat és az Isten országát, mely nem áll a törvény, a bűn és a halál uralma alatt, és megismerhető az Isten Lelke által (vö. 2Kor 1,22). A keresztények a mennyei Jeruzsálem polgárai, az egyház pedig az a hely, ahol az új világ belenyúlik a régibe.

A harmadik részben (Gal 4,28–31) személyes alkalmazás során teszi Pál világossá, hogy sokan gondolják azt, hogy az Istennel való kapcsolatuk attól függ, mennyire tudnak betartani bizonyos szabályokat és hagyományokat. A keresztények szabadok ettől, azonban Izsákhöz hasonló sorsban osztoznak, a földön olyan bánásmódban lesz részük, mint neki. Milyen is ez a bánásmód? Nem számíthatnak sok jóra, Pál üldözésről és megvetésről beszél, hiszen Izmael is kigúnyolta Izsákot (vö. 1Móz 21,9). Pál gondolatmenetét akkor érthetjük meg igazán, ha emlékezünk arra, hogy ő a törvényt az átok okozójának (Gal 3,13), rabságnak (Gal 3,23) tekinti, fenyítő nevelőnek (Gal 3,24) és szolgává tevő hatalomnak (Gal 4,3,5).

Ígéhirdetési vázlat

1. Bevezetés – A vallásos biztonság kísértése

Pál apostol ószövetségi ígét vesz alapul, mely családregevénynek tűnik, az Újszövetségben ez a történet azonban úgy áll előttünk, mint Isten üdv-történetének része. Pál azokat szólítja meg, akik a törvény alatt akarnak élni. Nem hitetlenekről

van szó, hanem vallásos emberekről, akik Krisztus kegyelméhez egyéb biztosítékokat akarnak hozzáadni.

2. Az ószövetségi történet felelevenítése

Hágár a meddő Sára szolgálója, akit úrnője odaadott Ábrahámnak, hogy gyermeket szüljön helyette, hogy beteljesedjen az Úr és Ábrahám szövetsége, miszerint nagy nép atyjává teszi. Sára és Ábrahám gyermeke idős korukban születik meg.

3. Pál jelképes értelmezése

Hágár és fia, Izmael a törvényt, a szolgaságot és az emberi erőfeszítést jelképezik, míg Sára és fia, Izsák a szabadságot és Isten kegyelmét. Izmael születése emberi megoldás, mely nem az ígéretből fakad. Izsák ezzel szemben az ígéret gyermeke Isten kegyelme folytán. Pál azt állítja, hogy nem a testi származás vagy a törvény megtartása tesz valakit Ábrahám igazi örökösévé, hanem az ígéretbe vetett hit. A keresztények és a galaták is a kegyelem gyermekei, nem pedig a törvény rabszolgái.

4. Valóságos konfliktus

Izmael csúfolódott Izsákon, aki gúnyolódás tárgya volt, mégis ő lett Ábrahám örököse. A keresztény egyház is gyakran szenved megvetést féltestvérektől, vallásos emberektől, a névleges egyháztól, ahogyan Jézust is a saját népe támadta és ítélte el. A középkori papság is üldözte a protestáns kisebbséget. A keresztények a megvetés ellenére is az ígéret örökösei lesznek.

5. Befejezés – A szabadság gyermekei

A keresztények a szabad asszony gyermekei. Hitük tárgya nem a teljesítmény, hanem Isten ígérete Krisztusban. A két különböző vallási magatartásforma kapcsán Pál nem a zsidóság ellen beszél, hanem kétfajta üdvösség- és hitrendszer állít elénk, de nem érvényteleníti az ószövetségit sem. Az egyikben az Istenért elvégzett emberi teljesítmény áll a középpontban, a másikban az Isten kegyelme/tette, Isten kezdeményezése, mely

az emberért van. Pál logikája szerint ma is lehet valaki megkeresztelt, templomba járó és teológiailag helyes gondolkodású, miközben identitását a Hágár-féle logikára építi: „Rendben vagyok Istennel, mert jól csinálom a dolgaimat.” Ez megjelenhet erkölcsi felsőbbrendűségben, szabályfetisizmusban, mások hitének megítélésben. Az Izsák-féle logikára épülő identitás Isten ígéretének gyermekét jellemzi, aki szintén nem paszszív, hanem szívének szándéka szerint engedelmes Istennek szabadosságtól és törvényeskedéstől mentesen.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Kötelező: Jn 6,1–15. Fakultatív: Ézs 54,7–10

Énekek

EÉ 59; 435

Imádság

Drága Istenünk! Tégy szabaddá az életünkért való aggodástól, hogy mindennél erősebb hittel ragaszkodjunk Jézus Krisztushoz, akit nekünk az élet kenyeréül adtál. Szabadíts meg minket attól a kényszersztől is, hogy bizonyítsunk előtted. Taníts minket abból élni, amit te ajándékozol Krisztusban. Ámen.

Illusztrációk

Mindennapi életből vett példák

Az egyik gyermek csak akkor érzi, hogy szeretik, ha ötöst hoz, a másik tudja, hogy akkor is szeretik, ha hibázik, ezért szabadabban tanul. Mindkettő jó gyermek, de csak az egyik szabad.

Közérthető a munkahely és a család közötti különbség. A munka világában az ember értéke teljesítményhez kötött. A családban azonban – ideális esetben – akkor is marad a kapcsolat,

ha hibázunk. Az evangélium ilyen „családi térbe” hívja a hívőt: nem a teljesítmény megszüntetésével, hanem a kényszer feloldásával.

TÖRTÉNET

Dosztojevszkij: *A nagy inkvizítor legendája*. A regény híres jelenetében a szabadságot kínáló Krisztust a vallásos hatalom elutasítja, mert a szabadság veszélyes.

Franz Kafka: *A törvény kapujában*. Kafka példázatában az ember egész életében a törvény kapuja előtt vár, mert azt hiszi: „Még nem vagyok elég méltó.” A törvény előtt álló ember soha nem érzi magát szabadnak.

FILM

Nyomorultak (Les Misérables). A filmben Javert felügyelő a törvény, a rend, a megérdemelt igazság képviselője, Jean Valjean pedig a kegyelemből kapott új életé. Javert nem tud mit kezdeni a kegyellemmel, az ajándékkal, így összeomlik.

TEOLÓGIAI PÁRHUZAM

„...*ha pedig kegyelemből van, akkor már nem cselekedetekért, mivel a kegyelem akkor már nem volna kegyelem.*” (Róm 11,6) Ez a mondat összefoglalja Gal 4 teológiáját.

Felhasznált irodalom

GUTHRIE, Donald – MOTYER, J. Alec 1998. *Kommentar zur Bibel*. R. Brockhaus Verlag, Wuppertal.

HOLE, Frank Binford 2007. *Galatians to Philemon*. Scripture Truth Publications, Crewe.

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Községe, Veszprém.

RADL, Walter: *Galata levél. Stuttgarter kiskommentár. Újszövetség*. 9. köt. Szent Jeromos Bibliatársulat, Budapest. Web: Pázmány Péter Elektronikus

- Könyvtár, http://www.ppek.hu/konyvek/Walter_Radl_Galata_level_1.pdf.
- SCHLIER, Heinrich 2023. *Der Brief an die Galater. Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament*. 7. köt. Vadenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- STOTT, John R. W. 2002. *Pál levele a galatákhoz*. Harmat Kiadó, Budapest.
- TÖRÖK István 1998. A galatákhoz írt levél magyarázata. In: Bartha Tibor et al. (szerk.): *Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata*. 3. köt. Kálvin Kiadó, Budapest.
- VARGA Zsigmond J. 1992. *Görög–magyar szótár*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

■ FÜLÖP MÓNKA